

ZAŁĄCZNIK NR 2

AUTOREFERAT

1. Imię i nazwisko: TOMASZ SZAŁANDA

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytuły rozprawy doktorskiej

1988-1994 studia magisterskie w Wyższym Seminarium Duchownym Metropolii Warmińskiej „Hosianum w Olsztynie.

1994 magisterium - „Niedzielną perykopą ewangeliczną o uzdrowieniu paralityka (Mk 2,1-12) w polskim kaznodziejstwie posoborowym” napisana na Seminarium biblijno-homiletycznym Instytutu Teologii Pastoralnej KUL pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Józefa Kudasiewicza na Katolickim Uniwersytecie Katolickim w Lublinie.

1996 - 1998 studia doktoranckie w Instytucie Teologii Praktycznej na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Lublinie – kierunek: teologia praktyczna

1997 podjęcie równoległe studiów doktoranckich na drugim kierunku z homiletyki

1998 licencjat z teologii w zakresie teologii pastoralnej, na podstawie złożonego egzaminu i uznania pracy magisterskiej jako licencjackiej.

1998 kontynuacja studiów doktoranckich z homiletyki

2000 obrona rozprawy doktorskiej: „Kuszenie Jezusa na pustyni (Mk 1,12-13; Mt 4,1-11; Łk 4,1-13) w posoborowym przepowiadaniu polskim. Studium egzegetyczno-homiletyczne” napisanej na Wydziale Teologii KUL w Instytucie Teologii Pastoralnej pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Stanisława Bieleckiego.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

od 2007 wykładowca homiletyki w Wyższym Seminarium Duchownym w Elblągu

od 2008 wykładowca na Wydziale Teologii UWM w Olsztynie

4. Wskazanie osiągnięć wynikających z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65 poz. 595 ze zm.):

Tomasz Szalanda. Jezus Egzorcysta w polskim przepowiadaniu posoborowym. Studium homiletyczno-biblijne. Olsztyn 2012, Studio Poligrafii Komputerowej „SQL” s.c. ss. 364.

Moje zainteresowania kaznodziejstwem wyrastały na styku „dwóch kultur” domu rodzinnego oraz kościoła.

Łączność domu rodzinnego z kaznodziejstwem wyrażała się w ogromnym szacunku do literatury, sztuki, teatru, biblioteki – a więc w szerokim rozumieniu słowa „pisanego” i „wypowiadanego”. Natomiast kościół (jako miejsce sprawowania kultu) i obecni w nim liczni kaznodzieje, stanowili drugą płaszczyznę, w której ugruntowywało się moje zainteresowanie słowem, ale już w znacznie szerszym zakresie - religijnym. Oba „domu” z pewnością miały wpływ na późniejszy wybór ścieżki naukowej.

Szerokie spektrum zagadnień, którymi zajmuje się homiletyka, zaowocowało moim wyborem jednej z jej „specjalizacji”, rozwijanej podczas studiów w seminarium duchownym, akcentującej kerygmaticzny wymiar homilii. Pracę magisterską „Niedzielną perykopa ewangeliczna o uzdrowieniu paralityka (Mk 2,1-12) w polskim kaznodziejstwie posoborowym” napisałem na Seminarium biblijno-homiletycznym Instytutu Teologii Pastoralnej KUL pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Józefa Kudasiewicza na Katolickim Uniwersytecie Katolickim w Lublinie (1994)¹.

¹ Przepracowane fragmenty mojej pracy magisterskiej ukazały się drukiem jako artykuły: *Problematyka literacka perykopy o uzdrowieniu paralityka (Mk 2,1-12)*, „Studia Redemptorystowskie” 6/2008, s. 136-142 oraz *Przepowiadanie perykopa o uzdrowieniu paralityka – Mk 2,1-12*, „Studia Warmińskie” 66:2009, s. 61-67.

Podczas studiów doktoranckich z homiletyki na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (1996-2000)², kontynuowałem zainteresowania „Biblią w przepowiadaniu”. Udział w Sympozjum Homiletycznym w Krakowie (22-23.10.1998): „Prawdy wiary w przepowiadaniu kościelnym”, a szczególnie referat o. prof. dra hab. Tadeusza Dionizego Łukaszuka OSPPE „Jak dzisiaj mówić o Szatanie i o demonach?”³, zawierający głośno wyartykułowane postulaty, aby w kaznodziejstwie poprawnie odczytywać biblijne perykopy, w których jest mowa o Złu oraz, by oddemonizować współczesną polską ambonę, skierowały moje zainteresowania w kierunku demonologii. Owocem naukowego dociekania w tym obszarze biblijno-homiletycznym, była rozprawa doktorska: „Kuszenie Jezusa na pustyni (Mk 1,12-13; Mt 4,1-11; Łk 4,1-13) w posoborowym przepowiadaniu polskim. Studium egzegetyczno-homiletyczne”. Została ona napisana i obroniona z wyróżnieniem na Wydziale Teologii KUL w Instytucie Teologii Pastoralnej pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Stanisława Bieleckiego w 2000 roku⁴.

Wydarzenie kuszenia Jezusa jest jedynie niewielkim wycinkiem biblijnych relacji o działalności Zła osobowego i odnosi się do Boga, który stał się człowiekiem. Mając świadomość, iż ów pojedynek Dobra ze Złem nie skończył się wraz ze zwycięstwem Kuszonego, podjąłem się badań tych perykop ewangelicznych, w których jest mowa o działalności Szatana i demonów. Przedmiotem szczególnego zainteresowania stały się cztery relacje o opętaniu przez duchy piekielne: w synagodze w Kafarnaum (Mk 1,21-28 i Łk 4,31-37), na terenie Dekapolis (Mk 5,1-20, Mt 8,28-34 i Łk 8,26-39), córki poganki (Mk 7,24-30, Mt 15,21-28) oraz epileptyka (Mk 9,14-29, Mt 17,14-21, Łk 9,37-43), oraz ich wypędzeniu przez Jezusa. Pokłosiem tych badań jest rozprawa habilitacyjna „Jezus Egzorcysta. Studium homiletyczno-biblijne” (Olsztyn 2012, Studio Poligrafii Komputerowej „SQL” s.c. ss. 364).

W trakcie analizowania literatury przedmiotu (biblijnej i teologicznej), doszło do zderzenia wiary i nauczania Kościoła (pierwotnego i współczesnego) z tendencjami (obecnie coraz częstszymi), podważania czy wręcz negowania istnienia i działania Zła

² Początkowo był to kierunek: teologia pastoralna w Instytucie Teologii Praktycznej, której kierownikiem był ks. prof. dr hab. Ryszard Kamiński. Po pierwszym roku studiów podjąłem drugi kierunek - homiletykę, który po egzaminie licencjackim w zakresie teologii pastoralnej stał się głównym kierunkiem studiów.

³ Referat opublikowany drukiem pod takim samym tytułem w: W. Przyczyna (red.), *Prawdy wiary w przepowiadaniu*, Kraków 2002, s. 107-124.

⁴ Opublikowano drukiem pod takim samym tytułem w Warmińskim Wydawnictwie Diecezjalnym w Olsztynie w 2007 roku.

oraz egzorcyzmów Jezusa, przez sprowadzanie opisanych w Biblii relacji do uzdrowień z szaleństwa czy chorób psychicznych.

Nadto, w świetle przeprowadzonych badań homilii poruszających problem demonologii i egzorcyzmów Jezusa, zauważyłem, iż kaznodziejstwo przedsoborowe (do Vat II) zazwyczaj straszło wiernych piekłem, a o wypędzaniu Szatana i demonów z ludzi przez Mistrza nie mówi praktycznie wcale. Natomiast po ostatnim soborze, zazwyczaj kwestie demonologii na ambonie starano się przemilczać.

Przedstawione powyżej spostrzeżenia, wynikające z badania literatury przedmiotu oraz z faktu, iż problematyka demonologii na ambonie do tej pory nie doczekała się solidnego studium homiletycznego, wydają się „wystarczającym” powodem powstania niniejszej pracy. Jej celem jest usytuowanie poprawnej demonologii we współczesnym przepowiadaniu homilijnym oraz wypracowanie postulatów właściwego przepowiadania zwycięskiej mocy Jezusa Egzorcysty dla współczesnych kaznodziejów.

Zamierzony cel został zrealizowany poprzez analizę biblijno –teologiczną wspomnianych już perykop ewangelicznych. Następnie krytycznie omówiono dotychczasowe, polskie kaznodziejstwo od Soboru Watykańskiego II do czasów współczesnych, i wskazano postulaty właściwego przepowiadania.

Ponieważ praca ma charakter interdyscyplinarny – odwołuje się bowiem do biblistyki, homiletyki, a także dogmatyki, liturgiki, retoryki oraz porusza problemy współczesnych zagrożeń duchowych, wprowadzono podział na dwie części. Pierwsza zawiera analizę literacko – egzegetyczną oraz teologiczną wybranych perykop biblijnych. Druga część poświęcona została badaniu posoborowego kaznodziejstwa w interesującym nas zakresie oraz wskazaniom poprawnego głoszenia na ambonie nie tylko kerygmatu tych perykop ale i zagadnień demonologicznych w ogóle.

W części „biblijnej” na szczególną uwagę zasługują wyniki badań nad rodzajem literackim perykop. Z nich wynika, iż bezsprzecznie nie można odmówić opisany wydarzeniom charakteru prawdziwości. Nadto, wyniki badań egzegetycznych, pozwoliły na wykazanie ich wydźwięku chrystologicznego (teologia i kerygmat). Głównym bohaterem, każdego z opisywanych wydarzeń biblijnych, nie są osoby opętane czy duchy piekielne ale Jezus Chrystus, który je, wyrzuca, pokonuje i zwycięża, a ludziom przynosi wyzwolenie: upragniony spokój i zdrowie.

Ta część pracy jest dosyć obszerna, jednakże dokumenty Kościoła, bibliści oraz specjaliści z zakresu homiletyki materialnej, bardzo wyraźnie akcentują analizę

egzegetyczno-teologiczną jako nieodzowny warunek dotarcia do kerygmatu perykopy. Dzięki temu odkrywa się właściwe przesłanie tekstu natchnionego. Trudno też było poddać analizie jedynie jedną z wyżej wymienianych perykop, pomijając pozostałe. Każda z nich bowiem ma swoją specyfikę. Pierwsza (Mk 1,21-28 i Łk 4,31-37), miała miejsce w synagodze – w świętym miejscu kultu. Druga (Mk 5,1-20, Mt 8,28-34 i Łk 8,26-39), na terenie pogańskim, trzecia (Mk 7,24-30, Mt 15,21-28), dotyczyła egzorcyzmu dziecka, dokonanego na odległość, a ostatnia (Mk 9,14-29, Mt 17,14-21, Łk 9,37-43), łączy opętanie z chorobą. Te i inne okoliczności „wymusiły” uwzględnienie w niniejszej pracy czterech relacji o Jezusie Egzorcyscie.

W drugiej części pracy, przeprowadzono analizę posoborowego kaznodziejstwa (128 homilii) dotyczącą wskazanych powyżej perykop ewangelicznych. Jej wyniki wraz z wynikami analizy literacko – biblijno – teologicznej, pozwoliły na sformułowanie sugestii i postulatów „jak mówić i nie mówić” o Złu osobowym w kaznodziejstwie. W tym celu omówiono kwestie demonologii w świetle przekazów Starego i Nowego Testamentu, nauczania Urzędu Nauczycielskiego Kościoła czy „Odnowionego rytuału egzorcyzmów”, które muszą brać pod uwagę homiliści. Ich zwiastowanie Dobrej Nowiny musi uwzględniać demonologię ale zgodną z przekazem biblijnym i współczesnym nauczaniem Kościoła. Zaakcentowano także współczesne zagrożenia działania Zła wyrażające się w kulcie osób, przedmiotów i samego siebie oraz na niebezpieczeństwa związane z magią, wróżbiarstwem czy astrologią. Dysertacja ta podkreśla także retoryczną stronę przepowiadania, co jest wynikiem nie tylko moich zainteresowań ale również postulatów współczesnej homiletyki. Niewątpliwie stanowi to novum w tego typu publikacjach homiletyczno-biblijnych, i jest zgodne zarówno z nauczaniem Kościoła oraz oczekiwaniami znawców kaznodziejstwa doby współczesnej.

Tematyka demonologiczna znalazła swoje odzwierciedlenie także w artykułach „Zarys demonologii międzytestamentalnej, rabinackiej i qumrańskiej” („Studia Redemptorystowskie” 9/2011, s. 223-239) oraz „Zarys nauki Kościoła o istnieniu Zła osobowego i walka z nim od końca I do VI w.” („Studia Redemptorystowskie” 10/2012, s. 59-72). Również o egzorcystycznej działalności Jezusa, z uwzględnieniem demonologii zawartej w wyżej wymienionych artykułach, traktuje prowadzony przeze mnie wykład monograficzny na Wydziale Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie od 2009 roku.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo – badawczych

Oddzielną dziedziną moich zainteresowań jest mariologia, której punkt wyjścia, podobnie jak w wyżej wymienionych pracach (magisterskiej, doktorskiej i habilitacyjnej) jest Biblia i „zdrowa” teologia, która nie pozwala na gloryfikację takiej pobożności ludowej, która z Matki Pana czyni niejednokrotnie boginię, najskuteczniejszą w leczeniu wszelkiej ludzkiej biedy. Właściwy obraz Maryi to pokorna izraelska służebnica Boga, oddająca Mu cześć „w duchu i prawdzie”, i niezasłaniająca sobą Trójjedynego.

Temat „konfliktu” pomiędzy niezdrową pobożnością maryjną połączoną z religijnym kiczem a poprawną mariologią był przedmiotem mojego wystąpienia w dyskusji panelowej podczas sympozjum „Liturgia i pobożność ludowa. Historia, teraźniejszość, perspektywy przyszłości”(Olsztyn 30-31.03.2003), do której zostałem zaproszony przez Zakład Teologii Praktycznej i Ekumenizmu Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko - Mazurskiego w Olsztynie. Zwrócenie mojej uwagi na deformacje obrazu Maryi przez niebiblijność w nauczaniu homilijnym polskich sanktuariów, karykaturyzację Jej wizerunków w postaci buteleczek na „świętą wodę” (często traktowanych jako bidon dla spragnionych pielgrzymów), sprzedaży glinianych figurek i podświetlanych elektrycznie obrazów przedstawiających nierzadko zdeformowane twarze Maryi, wzbudziło głośny chociaż nieuzasadniony sprzeciw obecnych na sympozjum kustoszy warmińskich sanktuariów maryjnych. Jeżeli jednak kaznodzieje nie przywrócą Maryi właściwego Jej miejsca na ambonie, w literaturze pobożnościowej, kulcie i pobożności ludowej będą niczym fałszywi prorocy głoszący: „Tak mówi JHWH Pan, podczas gdy JHWH nie mówi” (Ez 22,28).

W tymże nurcie poprawnej (biblijnie i teologicznie mariologii) od 2007 roku prowadzę zajęcia z homiletyki ze studentami roku IV w Seminarium Duchownym w Elblągu. Wyrazem zgłębiania powyższych zagadnień są artykuły: „Analiza kazań maryjnych na Uroczystość Świętej Bożej Rodzicielki z wybranych czasopism homiletycznych” („Warmińskie Wiadomości Archidiecezjalne” 38/1998, s. 74-81), „Zwiastowanie Najświętszej Maryi Pannie w Protoewangelii Jakuba”, w: M. Jodkowski (red.), *Ut in omnibus glorificetur Deus. Księga Pamiątkowa ofiarowana Siostrze Profesor Ambrozji Jadwidze Kalinowskiej OSB*, Olsztyn 2013, s. 349-359, oraz książka pod moją redakcją „która Adama podnosisz z upadku i od łez uwalniasz Ewę”. Wybrane zagadnienia Tajemnicy Wcielenia (Olsztyn 2011). Zamieszczono w niej dwa artykuły mojego autorstwa: „Tajemnica Wcielenia

według Łk 1,26-38”, s. 11-28) oraz „Trynitarne i mariologiczne aspekty perykopy o Zwiastowaniu Pańskim (Łk 1, 26-38) w polskim przepowiadaniu homilijnym” (s. 59-87). We wrześniu tego roku, Wydawnictwo Diecezji Siedleckiej UNITAS, przyjęło do druku książkę „Zwiastowanie Pańskie (Łk 1,26-38) w przepowiadaniu homilijnym”. Seria: „Biblia w przepowiadaniu”, t. 1 (rec. ks. prof. dr hab. Kazimierz. Panuś i ks. dr hab. Bogdan Zbroja). Przewidziany termin wydania październik 2013.

Niniejsza pozycja wpisuje się nie tylko w nurt moich zainteresowań poprawną mariologią, ale i rozpoczyna powołaną przeze mnie serię wydawniczą „Biblia w przepowiadaniu”. W jej ramach będą opracowywane poszczególne perykopy ewangeliczne (zagadnienia literackie, egzegeza i teologia) ze wskazaniem ich właściwego przepowiadania homilijnego. Obecnie przygotowuję drugi tom niniejszej serii dotyczący sceny nawiedzenia Elżbiety (Łk 1,39-45) oraz hymnu Maryi - *Magnificat* (Łk 1,46-56).

W podobnym nurcie zainteresowań wokół „Biblii w przepowiadaniu” sytuują się moje publikacje: „Święty Józef w Listach Episkopatu Polski (1945-2000)”, w: J. Jezierski. K. Parzych-Blakiewicz. P. Rabczyński (red.), „Św. Józef w wierze, kulcie, teologii i sztuce. Perspektywa regionalna i uniwersalna”, Olsztyn 2012, s. 174-184; „Kerygmaticzny wymiar perykopy o wskrzeszeniu Łazarza (J 11,1-44)”, w: H. Tryk (red.), Wybrane problemy wiary i egzystencji człowieka w nauczaniu, prawodawstwie i praktyce Kościoła”, Olsztyn 2011, s. 25-41 oraz „Skreślone dusze. O homoseksualizmie na ambonie uwag kilka” (oddany do redakcji „Studiów Warmińskich” w 2013 r. a przewidziany do druku w roczniku 2014). W nich, także materiałem wyjściowym jest analiza biblijnych fragmentów dotyczących powyższych tematów.

Kierunki dalszej pracy naukowej, którym chcę się poświęcić, nadal będą zogniskowane wokół „Biblii w przepowiadaniu”. Ten niestety dość zapomniany kierunek w homiletyce, a przez to i w praktyce kaznodziejskiej, wymaga odnowy.

Jeden z projektów skupiać się będzie wokół poprawnej demonologii i mariologii. Jego realizacja polegać będzie na opracowaniu kerygmatu wszystkich perykop biblijnych mówiących o interesujących nas zagadnieniach, wraz ze wskazaniem nauczania Kościoła oraz na analizie posoborowego przepowiadania poprzez homilię i kazania. To będzie stanowić „bazę” do wypracowania postulatów dla duszpasterzy: kaznodziejów i opiekunów wspólnot parafialnych, charyzmatycznych i sanktuariów maryjnych. Temu ma służyć powołana przeze mnie seria: „Biblia w przepowiadaniu”.

Drugi projekt, który chciałbym zrealizować w najbliższych latach to „Kościół wobec wykluczonych”. Pierwszym sygnałem tego projektu są dwa moje artykuły: „Kościół wobec globalizacji i zjawisk kryzysowych” („Studia Redemptorystowskie” 8/2010, s. 106-123) oraz „Skreślone dusze. O homoseksualizmie na ambonie uwag kilka”(oddany do redakcji „Studiów Warmińskich” w 2013 r. przewidziany druk w roczniku 2014). Powyższy projekt zogniskowany będzie wokół wykluczenia formalnego i nieformalnego (odrzućenia) przez społeczeństwo i często również przez Kościół (instytucjonalny i lokalny) między innymi bezdomnych, byłych więźniów, chorych na AIDS i z HIV, trudniących się prostytutką (szczególnie osoby młodociane), małżeństw po doświadczeniach z „in vitro” czy „pokolenia porno”. Podłożem więc dalszej pracy naukowej będą „znaki czasu” współczesnego świata, którym polska ambona musi stawić czoła.

Metodologia pracy nad tymi zagadnieniami w obrębie homiletyki będzie zogniskowana wokół analiz tekstów biblijnych, nauki Kościoła, oraz homilii i kazań, które pozwolą wypracować sugestie dla współczesnego kaznodziejstwa. Chodzi więc o odpowiedź na pytania co i w jaki sposób mówić o wyżej wskazanych zjawiskach zarówno lokalnej wspólnoty wiary jak i osobom, których te zjawiska dotyczą.

Motywy przyświecające szczególnie temu drugiemu projektowi zawarte są w dwóch ważnych dla mnie stwierdzeniach. Pierwsze z nich należy do T. Mertona: „Tylko ci co zginęli zostali zbawieni. Tylko grzesznik jest usprawiedliwiony. Jedynie umarli mogą zmartwychwstać, bo <Syn Człowieczy przyszedł szukać i zbawić to co zginęło>” (Łk 19,10). Drugi natomiast to cytata z O. Marie-Michela: „tylko ubodzy i zagubieni, którzy nie mają nic do stracenia, są na tyle wolni, by pozwolić się kochać”.

Skoro więc On ich miłuje, skoro „oni” są już od dawna gotowi na miłość, to kolej na Oblubienicę Baranka (Kościół).

W swojej pracy naukowej zajmowałem się również polskim przepowiadaniem z przełomu XIX/XX wieku, o czym traktują dwa moje artykuły „Exemplum w kaznodziejstwie z przełomu XIX/XX wieku. Przyczynek do badań kaznodziejstwa na przełomie wieków” („Studia Pastoralne” Rocznik Wydziału Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach 7/2011 s. 447-457) oraz „Grzech i kara w nauczaniu ks. J. Stagraczyńskiego w świetle kazań „Biblioteki kaznodziejskiej. Czasopisma poświęcone kaznodziejstwu” (t. IX). Przyczynek do badań kaznodziejstwa XIX wieku („Studia Warmińskie” 49: 2012, s. 67- 79).

W moim dorobku naukowym znajdują się także publikacje dotyczące komunikacyjnego charakteru homiletyki: „Presupozycje w kaznodziejskim komunikacie perswazyjnym. Neurolingwistyczne programowanie (nlp) na ambonie” („Ateneum Kapłańskie” 1: 2007, s. 133-145); „Strategia ambony XXI wieku” („Biblioteka Kaznodziejska” 6:2010, s. 14-18), a także homilii w oparciu o czytania ze Starego Testamentu: *Homilie do tekstów Starego Testamentu. Zapomniana praktyka współczesnego kaznodziejstwa?* („Ateneum Kapłańskie” 622: 2012, s. 516-524) oraz podczas wspólnotowego odmawiania brewiarza: *Homilia w celebracji Liturgii Godzin* („Ateneum Kapłańskie” 625: 2012, s. 464-476).

Ważną część pracy naukowej stanowią wypracowane materiały praktyczne w zakresie kaznodziejstwa. Związane jest to przede wszystkim z moją pracą duszpasterską.

Po ukończonych studiach specjalistycznych, od 01.07.2000 roku zostałem proboszczem w podolsztyńskiej parafii – Stawiguda. Nadal więc doskonalę swoje umiejętności praktyczne w zakresie kaznodziejstwa przez głoszenie homilii w niedzielę, święta i niektóre dni powszednie, podczas sprawowania sakramentów i sakramentaliów, prowadzenie rekolekcji adwentowych i wielkopostnych do dorosłych, młodzieży i dzieci, przygotowywanie konferencji na warmińską pieszą pielgrzymkę na Jasną Górę czy rozważań podczas nabożeństw.

Postulat przepowiadania biblijnego zajmuje szczególne miejsce w wypracowanej przeze mnie formie przepowiadania słowa Bożego. Wyraża się ona przede wszystkim w badaniu kerygmatu liturgii słowa przedstawianej w krótkiej czasowo formie, w której figury retoryczne zajmują szczególne miejsce. Jestem autorem ponad 120 szkiców homilii i dwóch serii kazań pasyjnych opublikowanych głównie w Warmińskich Wiadomościach Archidiecezjalnych oraz Bibliotece Kaznodziejskiej, a także szkiców homilii wydanych w formie książkowej „Na modlitwie nie bądźcie gadatliwi... (Mt 6,7)”. Szkice ewangeliczne. Rok B (Olsztyn 2005) Rok C (Olsztyn 2006) i Rok A (Olsztyn 2011), oraz „Ludzie Golgoty”. Kazania pasyjne. Cz. 1. Olsztyn 2006.

Od roku 2011 stale współpracuję z „Biblioteką Kaznodziejską” publikując na jej łamach szkice homilii.

Kolejną formę publikacji moich szkiców homilii zajmuje przestrzeń internetowa. Na łamach dwóch portali: „nasza klasa” (<http://nk.pl/#forum/8/1335>) jak i „facebook” (<http://www.facebook.com/#!/groups/163021917093528/>) założyłem dwa fora pod takim samym tytułem „Kazania szybkie”, na których umieszczam szkice homilii.

Równolegle do działalności naukowej na gruncie homiletyki, zajmuje się badaniem historii mojego rodzinnego miasta Nidzicy (przedwojenna nazwa Neidenburg leżąca na terenie dawnych Prus Wschodnich) założonego na prawie chełmińskim w 1381 roku. Owocem moich dociekań jest publikacja artykułów „Zarys dziejów nidzickiego szpitalnictwa” („Rocznik Warmińsko–Mazurski” 2:2009, s. 93-102), „Kościół miejski w Nidzicy (1381-1939). Przyczynek do badań” („Rocznik Olsztyński”. T. XVIII 2009, s. 237-249). W latach 2001-2008 w ramach współpracy z lokalną „Naszą Gazetą Nidzicką” opublikowałem, ponad 30 artykułów dotyczących przeszłości tego miasta (w tym tłumaczone przeze mnie fragmenty monografii miasta J. Gregoroviusa „Die Ordenstadt Neidenburg in Ostpreussen. Marienwerder 1883). Posiadany przeze mnie największy w Polsce zbiór przedwojennych pocztówek z Nidzicy (około 500) wraz z pomniejszą kolekcją różnych przedmiotów i dokumentów jest obecnie w trakcie porządkowania i przygotowania do wydania w formie książkowej.

Oprócz publikacji książek i artykułów, brałem także udział w sympozjach, seminariach i sesjach naukowych:

V Sympozjum Homiletyczne: „Prawdy wiary w przepowiadaniu kościelnym” (Kraków 22-23.10.1998). Uczestnik.

XIX Warmińskie Dni Duszpasterskie „Poznać Chrystusa” (Olsztyn 06-08.09.2002). Wygłoszony referat: „Jezus w homiliach Nowego Testamentu”.

Sympozjum „Liturgia i pobożność ludowa. Historia, teraźniejszość, perspektywy przyszłości”(UWM Olsztyn 30-31.03.2003). Przedstawiane zagadnienie w dyskusji panelowej: „Pobożność ludowa podmiejskiej wsi”.

X Warmińsko-Mazurskie Dni Rodziny. Sesja naukowa: „Rodzina-Integracja-Społeczność lokalna” (05.06.2008 Mrągowo). Wygłoszony referat: „Biblijny obraz rodziny”.

XI Warmińsko-Mazurskie Dni Rodziny. Sesja naukowa: „Człowiek starszy we współczesnej rodzinie i społeczeństwie” (Mrągowo 04.06.2009). Wygłoszony referat: „Człowiek starszy w Biblii”.

XXII Warmińskie Dni Duszpasterskie „Wierzyć poprzez nadzieję” (Olsztyn 09-11.09.2005). Wygłoszony referat: „Chrystus jedyną nadzieją dla Kościoła i świata”.

XVI Sympozjum papieskie „Jan Paweł II - Orędownik Prawdy” (Olsztyn 18.10.2005).
Wygłoszony referat: „Jan Paweł II - Orędownik Prawdy”.

Seminarium józefologiczne „Św. Józef w wierze, pobożności, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa uniwersalna i regionalna” (Olsztyn 09.11.2011). Wygłoszony referat: „Święty Józef w Listach Episkopatu Polski (1945-2000)”.

Sympozjum familiologiczne: „W trosce o rodzinę (I). Uwaga: Internet!” (Olsztyn 19.12.2011). Uczestnik.

Sympozjum familiologiczne: „W trosce o rodzinę (II). Ojciec” (Olsztyn 31.05-01.06.2012). Uczestnik.

Sympozjum homiletyczne: „Jak przepowiadać dziś? Głoszenie słowa Bożego w służbie chrześcijańskiej wiary” (Olsztyn 24-25.10.2012). Uczestnik.

Seminarium antoniańskie: „Św. Antoni z Padwy w wierze, kulcie, teologii i sztuce – dawniej i dziś. Perspektywa regionalna i uniwersalna (Olsztyn 07.11.2012). Wygłoszony referat: „Jak dzisiaj mówić o św. Antonim Padewskim? Przyczynek do badań kaznodziejstwa hagiograficznego”.

Od 2000 roku jestem również redaktorem działu liturgiczno-homiletycznego *Warmińskich Wiadomości Archidiecezjalnych*, na łamach których publikuję szkice homilii oraz artykuły dotyczące homiletyki.

6. Działalność dydaktyczna

Od 2007 roku wykładam homiletykę w Wyższym Seminarium Duchownym w Elblągu (IV rok). Ponieważ jest to nowy przedmiot dla kleryków, początkowe zajęcia obejmują zagadnienia wstępne: podział (fundamentalna, materialna, formalna i szczegółowa) i omówienie poszczególnych działów.

W ramach zagadnień z homiletyki fundamentalnej: wyjaśniam termin „homilia” w zakresie leksykalnym oraz w świetle dokumentów Kościoła; wskazuję różnice pomiędzy homilią a kazaniem; omawiam jej judaistyczne korzenie oraz krótko charakteryzuję rozwój homilii na przestrzeni wieków. Omawiam również zagadnienia z teologii słowa Bożego.

Zagadnienia z homiletyki materialnej obejmują: treści przepowiadania homilijnego, stąd wyjaśniam przede wszystkim zagadnienie kerygmatu w sensie lingwistycznym oraz biblijnym. Na kilku przykładach pokazuję problem niefrasobliwego podchodzenia do tekstów biblijnych, wskazując jednocześnie, iż do właściwej interpretacji winno wykorzystywać powszechnie już dostępne komentarze biblijne. Omawiam także źródła, które winien uwzględnić kaznodzieja przygotowując homilię: literaturę, sztukę (teatr, malarstwo, rzeźba), film, reportaż, gazety, słuchowiska radiowe, słuchanie rozmów ludzi w środkach komunikacji i sklepach, osobiste rozmowy ze świeckimi także niewierzącymi czy zdystansowanymi wobec instytucji Kościoła; wspomniane już komentarze biblijne; nauczanie Kościoła w kwestiach poruszanych przez autorów homilii (np. godność ludzi w podeszłym wieku, chorych, ubogich czy niedostosowanych społecznie).

Omawiam także strukturę posoborowej homilii wypracowaną przez polskich homilistów L. Kuca, A. Lewka i Z. Grzegorskiego, na którą składają się następujące elementy: egzystencjalny (doświadczenie życiowe), kerygmataczny („tak mówi Pan”) oraz parenetyczny (mistagogia – szczególnie! a także, elementy moralne i dogmatyczne oraz zachęty do zmiany dotychczasowego życia). Inne struktury (np. Arensa) są omawiane w kolejnych latach z innym wykładowcą.

W ramach wykładu z homiletyki formalnej poruszam zagadnienia celu i tematu homilii oraz języka kaznodziejów, który winien być pozbawiony zarówno teologicznego żargonu jak i sztuczności i niesakralności.

W tematach z homiletyki szczegółowej skupiam się na homiliach „maryjnych” i w czasie mszy z udziałem dzieci. Wyjaśniam założenia poprawnej mariologii na podstawie Biblii, dokumentów Kościoła oraz nauczania teologów, a w homiliach skierowanych do najmłodszych odbiorców Dobrej Nowiny zwracam szczególną uwagę na stałe ich angażowanie, mówienie obrazowe, proste i dialogiczne oraz używanie różnych pomocy dydaktycznych pomagających zrozumieć przesłanie danej ewangelii. Klerycy roku IV przygotowują także kazanie pasyjne.

Ćwiczenia są przede wszystkim praktyczne. Homilie pisane przez studentów są przede wszystkim poprawiane i omawiane przez całą grupę. Ponieważ liczba kleryków IV roku w Elblągu jest niewielka (na przestrzeni kilku lat mojej pracy było ich od 5-8 osób) można wiele czasu poświęcić na wskazanie zarówno pozytywnych elementów homilii jak i tych, które winien autor poprawić. Cenne jest to, iż swoje uwagi nie przedstawiam tylko ja (wykładowca), ale także pozostali studenci. Pierwsze homilie są jedynie odczytywane przez studentów.

Ma to im pomóc przełamać barierę niepewności i treść podczas „publicznego wystąpienia”. W tym celu prowadzę ćwiczenia, które mają dodać odwagi i przełamać naturalny stres. Ponieważ pierwsze odczytywanie homilii odbywa się w sali wykładowej, można sobie pozwolić na pewną swobodę. Nie burzy to w żaden sposób świadomości zwiastowania Dobrej Nowiny, ale jest bardzo pomocne by w sposób mniej stresujący, wygłosić homilię w kaplicy, w atmosferze godnej tego miejsca.

W ramach kaznodziejstwa „maryjnego” najpierw omawiam kerygmaticzny wydźwięk perykop, w których występuje osoba Maryi: zwiastowanie, nawiedzenie Elżbiety, narodzenie Jezusa, Ofiarowanie w świątyni, Magnificat, Kana Galilejska i ukrzyżowanie. Następnie systematycznie studenci przedstawiają mi przygotowane homilie, które po sprawdzeniu wspólnie omawiamy na zajęciach. Alumni najpierw odczytują homilie w wersji własnej, potem omawiamy ją, a następnie odczytywana jest ta poprawiona przeze mnie. Ona również jest poddana opinii każdego z grupy. Tylko na dwóch zajęciach czytane są dwie wersje każdej homilii, kolejne natomiast wygłaszane są już w wersji po korekcie. Nadal jednak są analizowane w grupie.

Podobny schemat wspólnej pracy obowiązuje podczas przygotowywania homilii dla dzieci i kazania pasyjnego. Tutaj jednak alumni proponują perykopę, która jest punktem wyjścia w kaznodziejstwie pasyjnym czy skierowanym do dzieci. Pierwsze kazanie na mszy z udziałem dzieci oraz kazanie pasyjne przygotowuję ja. Wówczas to klerycy jako pierwsi są moimi surowymi recenzentami, co pozwala bardziej doskonalić własne umiejętności. Co roku wybierają inne perykopy, stąd część wykładów oraz ćwiczeń jest zmienna.

W sumie klerycy roku IV przygotowują 3 homilie „maryjne”, jedno dla dzieci oraz jedno kazanie pasyjne.

Od roku 2008, na Wydziale Teologii Uniwersytetu Wamińskiego-Mazurskiego w Olsztynie prowadzę wykład monograficzny „Jezus Egzorcysta”.

Studenci na pierwszych zajęciach otrzymują bibliografię do wykładu oraz zapoznają się z wymaganiami obowiązującymi do zaliczenia przedmiotu. Natomiast treść wykładu obejmuje następujące zagadnienia:

a. obraz złych duchów i walka z nim w Starym Testamencie, literaturze międzytestamentalnej (apokryfy ST), w nauce rabinackiej, w Nowym Testamencie (Ewangelie; Dzieje Apostolskie; Listy; Apokalipsa) oraz w literaturze qumrańskiej

b. analiza biblijno-teologiczna czterech perykop z ewangelii synoptycznych o Jezusie zwyciężającym Zło: Mk 1,23-28 (Łk 4,33-37); Mk 5,1-20 (Mt 8,28-34; Łk 8,26-39); Mk 7,24-30 (Mt 15,21-28) oraz Mk 9,14-29 (Mt 17,14-21; Łk 9,37-43).

Studenci przygotowują krótkie prezentacje na temat wstępów do każdej z omawianych ksiąg (Stary i Nowy Testament) oraz na temat apokryfów Starego Testamentu. W trakcie zajęć zapoznają się również z fragmentami dokumentalnych i fabularnych filmów o egzorcyzmach. Po nich zawsze wywiązuje się ożywiona dyskusja, do której wracamy podczas kolejnych wykładów.

c. rozwój praktyki egzorcyzmów w Kościele od pierwszych wieków do dzisiaj. W ramach tej części wykładu studenci przygotowują w postaci prezentacji sposoby walki z demonami w minionych wiekach, a szczególnym zainteresowaniem cieszy się okres średniowiecza i reformacji. Natomiast rozczarowuje uczestników wykładu treść „Odnowionego rytuał egzorcyzmów”, w którym zawsze spodziewają się poznać mroczne sekrety Kościoła o wypędzeniu Zła z ludzi, zwierząt czy pomieszczeń a odnajdują jedynie bardzo „spokojne” modlitwy.

Chociaż tematyka corocznego wykładu jest ta sama, to zróżnicowana za każdym razem grupa studentów teologii, nauki o rodzinie oraz prawa kanonicznego (30-40 osób), stanowi inspirację ale także i wyzwanie do ciągłego pogłębiania omawianej tematyki. Owocem pracy z wymagającymi studentami są chociażby dwa artykuły *Zarys demonologii międzytestamentalnej, rabinackiej i qumrańskiej*, „Studia Redemptorystowskie” 9/2011, s. 223-239 oraz *Zarys nauki Kościoła o istnieniu Zła osobowego i walka z nim od końca I do VI w.* „Studia Redemptorystowskie” 10/2012, s. 59-72. W tym roku natomiast wykład zostanie poszerzony o zagadnienia dotyczące Zła w apokryfach Nowego Testamentu.

ks. Józef Janiak